

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: **«ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
АРБІТРІВ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ У ФУТБОЛ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи FK1-M20vo
спеціальності 014 Середня освіта
(Фізична культура)

Морозов Ростислав Валерійович

Керівник: **Мисів В. М.**, кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

Рецензент: **Стасюк І. І.**, кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПІДГОТОВКУ АРБІТРІВ РІЗНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ У ФУТБОЛІ.....	7
1.1. Загальні положення індивідуалізації тренувального процесу в спорті.....	7
1.2. Специфічні особливості підготовки арбітрів у футболі	11
1.3. Спеціальна фізична підготовленість арбітрів високої кваліфікації у футболі як один із факторів успішної професійної діяльності	14
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	22
2.1. Методи дослідження.....	22
2.2. Організація дослідження	32
РОЗДІЛ 3. ТЕХНОЛОГІЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АРБІТРІВ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ У ФУТБОЛІ	35
3.1. Обґрунтування підходу до розробки технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у спортивному сезоні.....	35
3.2. Розробка технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів протягом спортивного сезону у футболі.....	39
3.3. Перевірка ефективності запропонованої технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі	52
ВИСНОВКИ.....	67
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АФУ	– Асоціація футболу України
Йо-Йо	– Yo-Yo Intermittent Recovery Tests) – тест, що визначає рівень спеціальної витривалості
КА	– комітет арбітрів
КРС	– кардіо-респіраторна система організму
НШФА	– Національна школа футбольного арбітра
ПАНО	– поріг анаеробного обміну
Сек. (")	– загальна тривалість певної фізичної вправи в секундах
УЄФА	– Європейська федерація футболу
Фітнес-тест	– тест, який складається з двох частин і дозволяє визначити рівень спеціальної витривалості та швидкісних здібностей арбітрів
ФІФА	– Міжнародна федерація футболу
Хв. (')	– загальна тривалість виконання певної фізичної вправи, виражена в хвилинах
ЧСС	– частота серцевих скорочень, $\text{уд} \cdot \text{хв}^{-1}$

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасному етапу розвитку футболу як складно технічному ігровому виду спорту притаманні професіоналізація, глобалізація та комерціалізація [65]. Ці самі процеси впливають на систему підготовки спортсменів і арбітрів як учасників тренувального процесу в виді спорту. Це висуває певні умови до організації та здійснення раціональної підготовки футболістів, змагальної діяльності та дій арбітрів під час футбольних матчів. Складність суддівства у футболі постійно зростає, що зумовлено високою динамічністю, стислістю і швидкістю зміни ігрових ситуацій, в яких арбітрам необхідно приймати абсолютно неупереджені і безпомилкові рішення, витримувати високі фізичні навантаження та психологічну напруженість протягом усього футбольного матчу [29; 41].

Арбітраж у футболі – це процедура, за допомогою якої третя сторона (арбітри) вирішує спори між двома чи більше сторонами в процесі гри [20; 88]. Ефективність діяльності арбітрів у футболі залежить від створення необхідних умов для підвищення майстерності спортсменів, якісного розвитку футболу за рахунок високо професіонального арбітражу. Це можливо лише в умовах спортивного суперництва, де якість арбітражу сприяє видовищності матчу та не суперечить закономірностям гри [39].

Цілком очевидно, що в даний час у зв'язку з прогресом розвитку футболу, зі змінами в Правилах гри необхідно підвищувати якість підготовки футбольних арбітрів, рівень кваліфікації яких повинен відповідати і рівню футболу.

Дослідженнями підготовки арбітрів у футболі займалися багато фахівців у різних напрямках: удосконалення структури підготовки та провідних чинників суддівської майстерності [1; 42], контроль підготовленості і відбір арбітрів, психологічні аспекти діяльності і керування станом готовності арбітрів [30; 78], удосконалення спеціальної підготовки арбітрів, організаційно-методичні засади навчання арбітрів-початківців і висококваліфікованих арбітрів [29; 69] тощо.

Підкреслюючи важливість високого рівня фізичної підготовленості арбітрів у футболі, як значущого фактору їх успішної роботи, водночас питанню їхньої фізичної підготовки приділяється недостатньо уваги.

Інтенсифікація гри, динамічність, швидка зміна ігрових ситуацій та багатокomпонентність техніко-тактичних дій футболістів висувають високі вимоги до фізичної підготовленості арбітрів, які можна порівняти з кондиціями польових гравців, коли арбітри під час одного матчу долають відстань, що становить близько 12 км [5].

Оптимальні фізичні кондиції обумовлюють професійні дії арбітра – вміння керувати станом свого організму і руховою активністю, протистояти втомі, психологічному тиску спортсменів і глядачів, контролювати емоції, адекватно оцінювати ігрову ситуацію і приймати правильне рішення в обмежений час.

Тривалість змагального сезону, велика кількість і нерівномірність призначень на матчі різного рівня, варіативність функціонального стану до виконання професійної діяльності, інтенсифікація змісту та методики індивідуальної фізичної підготовки арбітрів до календарної гри свідчать про актуальність обраного нами наукового напрямку.

Об’єкт дослідження – спеціальна фізична підготовка арбітрів у футболі.

Предмет дослідження – технологія індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів високої кваліфікації в футболі.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та розробити технологію індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі.

Завдання дослідження:

1. Розглянути сучасні погляди щодо особливостей індивідуалізації тренувального процесу в спорті, підготовки арбітрів різної кваліфікації у футболі та побудови тренувального процесу арбітрів високої кваліфікації за даними літератури та мережі Інтернет.

2. Дослідити структуру підготовленості арбітрів у футболі та визначити значущість її складових.

3. Здійснити аналіз ефективності рухової діяльності арбітрів високої кваліфікації під час змагань, рівня їхньої фізичної підготовленості та функціональних можливостей.

4. Обґрунтувати підхід до розробки технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у спортивному сезоні.

Практичне значення дослідження пов'язана з реалізацією розробленої технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів у футболі, що ґрунтується на раціональній побудові тренувальних програм з урахуванням індивідуальних властивостей і режиму змагальної діяльності арбітрів. Отримані результати досліджень дозволили визначити перспективні напрямки подальшого вдосконалення системи підготовки арбітрів у футболі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 05-06 жовтня 2021 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій публікації.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 87 сторінках, з яких 76 основного тексту, вона містить 19 рисунків та 8 таблиць. Дипломна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, практичних рекомендацій та зі списку 125 використаних літературних джерел.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз спеціальної наукової літератури та даних мережі Інтернет свідчить про наявність певного протиріччя між рівнем фізичної підготовки арбітрів та асистентів арбітра, і високими вимогами з боку інтенсифікації рухової активності футболістів, яка відбувається миттєво на різних ділянках поля та в дуже короткий час.

Висококваліфікований арбітраж змагань у сучасному футболі створює передумови для демонстрації вищої майстерності гравців при наявності спортивного суперництва.

Інтенсифікація гри, її динамічність, швидка зміна та різноплановість ігрових ситуацій висувають високі вимоги до фізичної підготовленості арбітрів, які можна порівняти з функціональними кондиціями польових гравців.

Тому перспективним напрямом підготовки футбольних арбітрів високої кваліфікації є індивідуалізація тренувального процесу шляхом застосування вдало підібраних програм спеціальної фізичної підготовки. При цьому побудова цих програм для арбітрів залежить не тільки від особливостей підготовки та змагальної діяльності професійних футбольних команд, а і від термінів проведення змагань та призначення на гру. Отже високий рівень спеціальної фізичної підготовленості арбітрів високої кваліфікації у футболі є чинником їхньої успішної професійної діяльності.

Від рівня розвитку рухових якостей арбітрів та асистентів арбітра залежить якісна оцінка ігрових моментів і, як наслідок, мінімізація помилок в їхній роботі.

2. Тенденції розвитку сучасного футболу спричиняють значний вплив на інтенсифікацію змагальної діяльності футболістів професійних команд та характер рухової активності арбітрів, які за гру в середньому виконують близько 1300 рухових дій (близько 400 переміщень кроком, 300 різних видів бігу, 125 переміщень спиною вперед, 95 прискорень, 14 ривків та долають відстань до 9 км) різної інтенсивності. Суттєво збільшився обсяг переміщень арбітрів у середньому

та швидкому темпах, а також кількість прискорень. Зросла кількість матчів високого рівня, що обслуговують арбітри протягом футбольного сезону. У зарубіжних арбітрів вона коливається від 12 до 20 матчів, а в українських арбітрів вона зазвичай не перевищує 9 ігор за сезон.

3. Багаторічна підготовка арбітра високої кваліфікації у футболі триває від 5 до 10 років, від початку арбітражу дитячих змагань і до арбітражу на професійному рівні. Арбітри починають займатися видом спорту в $7,96 \pm 1,98$ років; середній стаж роботи в якості арбітра становить $13,79 \pm 3,90$ років. Протягом своєї професійної кар'єри всі арбітри (100%) безперервно займаються підготовкою до матчів за рахунок підвищення своєї фізичної підготовленості. Середній вік арбітрів високої кваліфікації досягає $33,6 \pm 5,9$ років, а масо-ростові характеристики та індекс маси тіла, становлять відповідно – $79,1 \pm 6,3$ кг, $182,2 \pm 4,7$ та $24,3 \pm 1,7$ ум. од. ($p \leq 0,05$).

4. Структура підготовленості арбітрів у футболі передбачає значущість її складових за даними експертного опитування. На думку 69 експертів ($W=0,82$) до неї належить: фізична (116 балів), психологічна (161 балів) та функціональна (196 балів) підготовки. У структурі фізичної підготовки арбітрів високої кваліфікації у футболі провідними фізичними якостями є: витривалість (загальна і швидкісна – 84 бали), швидкісні здібності (швидкість пересування – 112 балів), а менш значущими – спритність (164 бали), сила м'язів (207 балів) та гнучкість (314 балів) відповідно.

93% респондентів вважає за необхідність індивідуалізувати процес розвитку та вдосконалення спеціальної фізичної підготовки арбітрів залежно від віку, рівня підготовленості та досвіду арбітражу. Більшість арбітрів (53,6%) використовують у своїй підготовці одну методику, 43,5% – комплекс методик (від 2 до 6). Найбільш застосовуваними визначено комплекси фізичних вправ, що містять дві (42%) чи три (39%) методики, серед них рекомендовані ФІФА та УЄФА, власні індивідуальні та комплексні методики; або запропоновані тренерами з легкої

атлетики. Разом із цим відсутній уніфікований підхід до розвитку та вдосконалення фізичної підготовки арбітрів високої кваліфікації.

5. Специфічність рухової діяльності арбітрів зумовлена вмінням пересуватися протягом гри з одночасним збереженням здатності до сприйняття часу та простору; виконання великого обсягу роботи, інтенсивного розподілу та перемикання уваги; спостережливості; вмінням швидко і правильно орієнтуватися в складних ігрових ситуаціях; вмінь запам'ятовувати особливості техніко-тактичних дій футболістів, детально аналізувати ігрові ситуації; ефективно мислити та вміти управляти своїми емоціями.

Рухова активність арбітрів Прем'єр-ліги, першої та другої професійних футбольних ліг України передбачає постійні пересування на різні дистанції та різними способами (ривки, прискорення, біг у повільному і середньому темпах, тощо), разом із виконанням різноманітних рухів («жестів»), що демонструють характер порушень та винесення покарань для гравців, передбачених Правилами гри. Протягом матчу арбітр долає в середньому за гру 8896 м, а асистенти арбітра до 2120 м відповідно.

Для рухової діяльності сучасного арбітра у футболі характерна робота аеробного характеру: ходьба, біг у повільному, середньому та швидкому темпах із застосуванням різних прискорень. Відзначено збільшення кількості помилок та пропусків фіксації порушень Правил гри в матчі, яких припускається арбітр на останніх 15 хвилинах першого і другого таймів.

Рухові дії асистентів арбітра також змінюються кожні 10 с матчу, де вони виконують понад 20 спуртів та 74 прискорень із загальною відстанню пересувань у швидкому темпі до 1,2 км. Основними способами пересування асистентів арбітра є звичайний біг різної інтенсивності або приставним кроком.

6. Показники ЧСС під час змагальної діяльності арбітрів та асистентів арбітра змінюються відповідно до рівня професійних ліг України: в другій лізі арбітри 73,5% ігрового часу виконують роботу у діапазоні ЧСС 111-140 уд·хв⁻¹; асистенти арбітра 62,4% ігрового часу з ЧСС 91-120 уд·хв⁻¹; в першій лізі арбітри

55,7% ігрового часу виконують роботу з ЧСС 121-150 уд·хв⁻¹, асистенти арбітра 50,3% ігрового часу в діапазоні ЧСС 111-130 уд·хв⁻¹; в Прем'єр-лізі арбітри 56,0 % ігрового часу з ЧСС 150-170 уд·хв⁻¹, асистенти арбітра 61,2% ігрового часу з ЧСС 110-150 уд·хв⁻¹. У арбітрів максимальний показник ЧСС становив 184 уд·хв⁻¹, а середній 162 уд·хв⁻¹, але він достовірно не змінювався протягом першого та другого таймів футбольного матчу.

7. Оцінку рівня спеціальної фізичної підготовленості арбітрів високої кваліфікації рекомендовано проводити за такими тестами: «Фітнес-тест ФІФА 1» – 6 спринтерських відрізків по 40 м, «Фітнес-тест ФІФА 2» – 24x150 м і тест «Йо-Йо». Встановлено високий ступінь взаємозв'язку між тестами «Фітнес-тест ФІФА 2 – 24x150м» та «Йо-Йо» ($r=0,91$, $p\leq 0,05$), з показниками аеробної потужності та кількісними характеристиками прояву швидкісної і спеціальної витривалості арбітрів ($r=0,84-0,89$, $p\leq 0,05$). Із збільшенням віку арбітрів знижуються результати тестування за всіма тестами ($r= -0,76$; $-0,98$; $0,88$, при $p\leq 0,05$).

8. Розробка технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів високої кваліфікації у футболі ґрунтується на принципах системного підходу, інформаційного обміну, моделювання, індивідуалізації, що дозволяє підвищити їх індивідуальні фізичні якості та характеристики рухової активності під час змагальної практики.

9. Технологія індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки арбітрів високої кваліфікації на спортивний сезон складається із сукупності складових: мети, завдань, критерієв відповідності, етапів, компонентів, критеріїв ефективності, а також обґрунтування, розробки та впровадження програм спеціальної фізичної підготовки, спрямованих на індивідуалізацію тренувального процесу арбітрів та асистентів арбітра залежно від рівня фізичної підготовленості, функціонального стану, вікових особливостей та практичного досвіду арбітражу.

10. Комплексна програма занять для розвитку рівня спеціальної фізичної підготовленості, функціонального стану арбітрів ґрунтується на основі індивідуалізації досвіду роботи із урахуванням календаря ігор та особливостей

побудови річного циклу підготовки спортсменів-футболістів. 92,7% респондентів вважає, що на якість побудови тренувальних програм зі спеціальної фізичної підготовки арбітрів та асистентів арбітра впливають індивідуалізація, цілорічність, змістовність занять та наявність поточного контролю.

Розроблена навчально-тренувальна програма занять арбітрів та асистентів арбітра спрямована на розвиток значущих для ефективної змагальної практики фізичних якостей. Основними засобами тренувальних занять є змагальні та спеціально-підготовчі вправи, що містять різноманітні елементи ігрової діяльності арбітрів під час матчу та розроблені на їх основі тренувальні комплекси. Для арбітрів та асистентів арбітра запропоновано декілька варіантів навчально-тренувальних занять окремо для підготовчого та змагального періодів, які диференційовані відповідно до розвитку окремих спеціальних фізичних якостей.

11. Результати педагогічного експерименту свідчать, що вихідні показники рівня швидкісних здібностей і швидкісної витривалості в експериментальній і контрольній групах у арбітрів достовірно не мають відмінностей ($p \leq 0,05$) тому, що знаходяться на низькому та середньому рівнях. Після застосування диференційованої програми розвитку спеціальної фізичної підготовки експериментальна група (15 арбітрів) підвищила свій рівень підготовленості: швидкісні здібності покращилися на 2,5%, а швидкісна витривалість на 29,3% відповідно. У контрольній групі (14 арбітрів) загальний рівень швидкісної витривалості підвищився лише на 8,2% ($p \leq 0,05$). Індивідуальна динаміка показників рівня швидкісної витривалості у 64,3% арбітрів контрольної групи залишилася на рівні нижніх модельних значень, і підвищилася у 35,7% із них. В основній групі спостерігалася статистично значуще підвищення індивідуальних показників швидкісної витривалості ($p \leq 0,05$): у 60% арбітрів вони відповідали верхній межі модельних значень ($\geq 23,0$ відрізка), у 40% арбітрів – дорівнювали середнім модельним значенням. Доведено позитивну динаміку розвитку індивідуальних показників швидкісних здібностей у арбітрів експериментальної групи, в якій понад 80 % арбітрів показали високий та вище за середній рівень їх

розвитку. У контрольній групі тільки 21,4% арбітрів продемонстрували високий рівень швидкісних здібностей, при загальній динаміці зниження значення показника вище за середній з 42,9 до 28,6%.

12. Позитивна динаміка підвищення рівня швидкісних здібностей, швидкісної витривалості, з одночасним зменшенням помилок під час гри підтвердили ефективність розробленої технології індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки, комплексної програми та рекомендацій щодо її застосування арбітрами та асистентами арбітра високої кваліфікації.

Перспективою подальших досліджень є розробка модельних характеристик підготовленості та функціонального стану арбітрів і асистентів арбітра різної спортивної кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдула А. Б., Ашанин В. С. Взаимосвязь различных сторон подготовленности арбитров и качества судейства в футболе. В: Олимпийский спорт и спорт для всех: тезисы докл. 9-го Междунар. науч. конгр. Киев; 2005. с. 298.
2. Абдула А. Б., Ашанин В. С. Особенности физической подготовки арбитров у футболи. Молодіжний науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. 2007;(1):61-3.
3. Абдула А. Б. Визначення модельних характеристик рухової діяльності арбітрів у футболі. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2013;(2):84-6.
4. Абдула А. Б. Дослідження антропометричних та функціональних показників арбітрів різної кваліфікації у футболі. Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання та спорту. 2013;(5):3-6.
5. Абдула А. Б. Дослідження рухової діяльності арбітрів у футболі. Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання та спорту. 2007;(5):85-7.
6. Абдула А. Б. Порівняльна характеристика показників діяльності арбітрів різної кваліфікації під час футбольного матчу. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2009;(4):71-3.
7. Абдула А. Б. Удосконалення фізичної підготовки футбольних арбітрів [автореферат]. Харків; 2011. 20 с.
8. Авилов В. А кто есть судья? Современная система судейской классификации. Матчбол-Теннис. 1998;(1):87.
9. Акрми Мохамед М. Мохамед. Индивидуализация тренировочного процесса прыгунов в высоту 14-16 лет [автореферат]. Минск: БГУФК; 2012. 22 с.
10. Алёшин И. Н. Модель годичного цикла подготовки гандболистов высокой квалификации [диссертация]. Челябинск; 2004. 186 с.

11. Алимов С. А. Футбольный арбитр. Киев: ВНИИФК; 1970. 72 с.
12. Андрошук Н., Андрошук М. Основи здоров'я і фізична культура: теоретичні відомості. Тернопіль: Підручники і посібники; 2006. 160 с.
13. Анохин П. К. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем. Принципы системной организации функций. Киев: Наука; 1973. 315 с.
14. Антонов С. В. Критерии и методы оценки специальной физической подготовленности высококвалифицированных легкоатлетов-прыгунов в годичном цикле [диссертация]. Киев; 1991. 145 с.
15. Аулик И. В. Как определить тренированность спортсмена. Киев: Физкультура и спорт; 1977. 104 с.
16. Ашанин В. С., Абдула А. В. О рейтинговой аттестации деятельности футбольных арбитров первой и высшей лиги. В: Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях. Материалы электрон. науч. конф.; 2005 Янв 15; Харьков. Харьков: ХГАДИ; 2005. с. 14-7.
17. Базилевич О. П. Организация игры и подготовка футболистов высокой квалификации: метод. пособ. Киев: Український письменник; 2011. 72 с.
18. Байрачный О. В. Анализ соревновательной деятельности футболистов высокой квалификации с учетом игровых амплуа. Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання і спорту. 2008;(8):7-10.
19. Бахрамов Т. Б. Судья показывает на центр. Киев: Физкультура и спорт; 1977. 132 с.
20. Безубяк Т. М. Футбольный эрудит. СПб; 1992. с. 20-8.
21. Белоцерковский З. Б. Эргометрические и кардиологические критерии физической работоспособности у спортсменов. Киев: Советский спорт; 2005. 312 с.
22. Березка С. М., Чопилко Т. Г. Теоретико-экспериментальное обоснование индивидуализации специальной физической подготовки

футбольных арбитров высокой квалификации. Физическое воспитание студентов. 2014;(6):8-12.

23. Бишопс К. Единоборство в футболе. Киев: Терра-Спорт; 2003. 168 с.

24. Богоино А. В., Казарина Е. А. Формализация анализа работы арбитров на соревнованиях с субъективной оценкой результатов. Теория и практика футбола. 2004;(2):12-5.

25. Бондарчук А. П. Періодизація спортивного тренування. Київ: Аграрна наука; 2000. 568 с.

26. Бріскін Ю. А, Товстоног О. Ф, Розторгуй М. С. Індивідуалізація підготовки спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки. Вісник Запорізького нац. ун-ту. 2009;(1):20-5.

27. Будогосский А. Д, Турбин Е. А. Проблемы арбитража «мелкого фола» в футболе. Теория и практика футбола. 2004;(4):21-4.

28. Будогосский А. Д, Турбин Е. А. Физическая подготовленность и профессиональный интеллект арбитров как условия реализации возможностей диагональной системы судейства. Теория и практика футбола. 2005;(3):18-21.

29. Будогосский А. Д. Организационно-педагогические аспекты построения процесса профессиональной подготовки футбольных арбитров начальной категории [автореферат]. 2008. 26 с.

30. Будогосский А. Д. Проблема взаимоотношения судьи с участниками матча и ее взаимосвязь с качеством арбитража в футболе. Теория и практика футбола. 2003;(1):14-6.

31. Вайсфельд Л. В. Методика специальной физической подготовки судей высокой квалификации по хоккею с шайбой [автореферат]. 1996. 23 с.

32. Варюшин В. В. Разминка в тренировке футболистов. РГУФК; 1995. 32 с.

33. Верхошанский Ю. В. На пути к научной теории и методологии спортивной тренировки. Теория и практика физической культуры. 1998;(2):21-7.

34. Верхошанский Ю. В. Основы специальной физической подготовки

спортсменов. Киев: Физкультура и спорт; 1988. 331 с., ил.

35. Верхошанский Ю. В. Программирование и организация тренировочного процесса. Киев: Физкультура и спорт; 1985. 176 с.

36. Верхошанский Ю. В. Теория и методология спортивной подготовки: блоковая система подготовки спортсменов высокого класса. Теория и практика физической культуры. 2005;(4):2-13.

37. Вихров К. Л. Особенности специальной деятельности арбитров. Футбол профи. 2004;(3):48-54.

38. Вихров К. Л, Дулибский А. В. Разминка футболистов: метод. пособ. Киев: Федерация футбола Украины, Комби ЛТД; 2005. 192 с.

39. Вихров К. Л. Компаньон футбольного арбитра. Київ: КОМБІ ЛТД; 2006. 358 с.

40. Вихров К. Л. Педагогический контроль в процессе тренировки. Киев: Науч.-метод. отдел Федерации футбола Украины; 2000. 67 с.

41. Вихров К. Л. Подготовка футбольного арбитра. Київ: Здоров'я; 1987. 200 с.

42. Вихров К. Л. Факторы и педагогические средства повышения качества и надежности судейства по футболу [автореферат]. Киев: КГИФК; 1986. 24 с.

43. Вихров К. Л. Футбольный арбитр Украины. Киев: Федерация футбола Украины; 1995. 112 с.

44. Вовк С. И. Диалектика спортивной тренировки: монография. Киев: Физическая культура; 2007. 212 с.

45. Волков Л. В. Вибір спортивної спеціалізації. Київ: Здоров'я; 1972. 16 с.

46. Воробьев С. В. Индивидуализация тренировочного процесса лыжников-гонщиков 12-13 лет на этапе начальной спортивной специализации [диссертация]. Коломна; 2004. 133 с.

47. Воронова В. И. Психологическое сопровождение спортивной

деятельности в футболе. Киев: ФФУ; 2001. 136 с.

48. Вяткин Б. А. Спорт и развитие индивидуальности человека (опыт системного исследования). Теория и практика физической культуры. 1993;(2):1-5.

49. Габитов Р. И. О некоторых аспектах судейства. Гребля. 1999;(2):23.

50. Гаврицька М., Глоба В., Гречушкіна Т., та ін. Класифікатор професій. Київ: Соцінформ; 2010. 746 с.

51. Гезенцвей В. Р., Поташник А. А. Судейство соревнований по волейболу. Киев: Физкультура и спорт; 1968. 88 с.

52. Гладенкова В. П. Индивидуализация физической подготовки студентов технического университета на основе конституционной идентификации: [автореферат]. Малаховка: Московская гос. академия физической культуры; 2009. 22 с.

53. Говалло В. И. Почему мы непохожи друг на друга? Киев: Знание; 1984. 139 с.

54. Годик М. А, Стрижак А. П, Антонов С. В. Обоснование содержания этапных комплексов контрольных тестов для диагностики уровня специальной физической подготовленности высоко квалифицированных легкоатлетов-прыгунов. Теория и практика физической культуры. 1993;(9):41-4.

55. Годик М. А. Физическая подготовка футболистов. Киев: Человек; 2009. 272 с.

56. Голомазов С., Чирва Б. Система оценивания и назначение судей в футболе. Теория и практика футбола. 1999;(1):13-6.

57. Горбачёв А. И. Факторы, обуславливающие успешность деятельности судьи в условиях соревнований (на примере волейбола) [автореферат]. Ленинград; 1976. 18 с.

58. Горбашев И. А. Дифференцированное совершенствование скоростно-силовой подготовленности баскетболистов [автореферат]. Киев; 1984. 24 с.

59. Гордон С. М. Спортивная тренировка: науч.-метод. пособ. Киев:

Физическая культура; 2008. 256 с.

60. Григорьев М., Давыдов М. Философия судейства. Киев; 1995. 17 с.
61. Григорьев М. Баскетбол. Некоторые сложные для судейства моменты игры. Физическая культура в школе. 1998;(1):69-70.
62. Гринбергас Я. И. Методические указания судьям по гандболу. Вильнюс; 1997. 20 с.
63. Губа В. П, Квашук П. В, Никитушкин В. Г. Индивидуализация подготовки юных спортсменов. Киев: Физкультура и спорт; 2009. 276 с.
64. Гуревич И. А. Круговая тренировка при развитии физических качеств. 3-е изд. перераб. и доп. Минск: Вышэйшая школа; 1985. 256 с.
65. Гуськов С. И, Платонов В. Н. Профессиональный спорт. Киев: Олимпийская лит., 2000. 391 с.
66. Давыдов М. А. Отбор и специальная физическая подготовка судей спортивных игр [автореферат]. Минск; 1988. 19 с.
67. Давыдов М. А. Судейство в баскетболе. Киев: Физкультура и спорт; 1983. 128 с.
68. Данилов К. Методология объективизации судейства соревнований в олимпийских дисциплинах фристайла. Наука в олимпийском спорте. 2000;(1):41-6.
69. Дарійчук С. В, Маніло Ю. В. Педагогічні засади підготовки студентів факультетів фізичної культури та спорту до арбітражу змагань (футбол). Теорія і методи управління освітою. 2014;(2).
70. Девяткин Ю. П., Шалаев О. С., Девяткина Е. Ю. Методика развития психофизиологических функций баскетбольного арбитра. В: Проблемы совершенствования олимпийского движения, физической культуры и спорта в Сибири. Материалы межрегион. науч.-практ. конф. молодых ученых и студ. Омск; 2002. с. 52-4.
71. Денисова Л. В, Хмельницкая И. В, Харченко Л. А. Измерения и методы математической статистики в физическом воспитании и спорте: учеб.

пособ. для вуз. Киев: Олимпийская лит.; 2008. 127 с.

72. Дорошенко Е. Ю. Теоретико-методичні основи управління техніко-тактичною діяльністю в командних спортивних іграх [автореферат]. Київ; 2014. 44 с.

73. Дорошенко Э. Ю. Технология совершенствования технико-тактической подготовленности квалифицированных футболистов в микроциклах соревновательного периода. Физическое воспитание студентов. 2012;(4):47-54.

74. Дулібський А., Грисьо Я. Чемпіонат світу з футболу 2014 року: кадрово-аналітичний аспект. Молода спортивна наука України. 2015;(19):70-75.

75. Дулібський А, Завійський Т, Виноградський Б. Структурно-змістові компоненти змагальної діяльності центрального (опорного) півзахисника в сучасному європейському футболі. Спортивна наука України. 2016;(75):10-19.

76. Дулібський А, Колобич О, Хоркавий Б. Чемпіонат світу з футболу 2014 року: аналітико-цифровий аспект. Молода спортивна наука України. 2015;(19):76-81.

77. Ерофеев С. Д. Специальная подготовленность баскетбольных арбитров[автореферат]. 2002. 17 с.

78. Зайкельт Ф. Психологическая подготовка арбитра. Спорт за рубежом. 1977;(3):12-4.

79. Зайко Д С. Индивидуализация специальной физической подготовки прыгунов в высоту с учётом особенностей дугообразного разбега [автореферат]. Харьков; 2009. 21 с.

80. Зациорский В. М. Физические качества спортсмена. Киев: Физкультура и спорт; 1990. 200 с.

81. Запорожанов А. В. Индивидуализация специальной физической подготовки с учетом особенностей развития физических качеств спортсменов в современном пятиборье [автореферат]. Киев; 1989. 21 с.

82. Запорожанов В. А. Контроль в спортивной тренировке. Киев: Здоров'я; 1988. 144 с.

83. Земцова І. І. Спортивна фізіологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ: Олімпійська літ.; 2008. 208 с.
84. Золотов П., Чернов В.. Электронные «помощники» футбольных арбитров. Теория и практика футбола. 2004;(2):9-11.
85. Зуев В. Н. Развитие наблюдательности у спортивного арбитра. В: Современные психолого-педагогические технологии в подготовке специалистов по физической культуре и спорту. Ч. 1. Киев; Белгород; 1999. с. 191.
86. Зуев В. Н. Регулирование психического состояния судьи при конфликтной ситуации. В: Человек в мире спорта новые идеи, технологии, перспективы: тез. докл. 8-го Междунар. конгр. Т. 2., 1998. с. 372-3.
87. Зуев В. Н. Спортивный арбитр: учеб. пособ. Киев: Советский спорт; 2004. 394 с.
88. Зусін В. Я., Ніколаєнко В В. Футбольна етика та етикет: учбовий посіб. Маріуполь: Рената; 2011. 276 с.
89. Игуменов В. М. Дополнительная профессиональная образовательная программа повышения квалификации судей по дзюдо. В: Актуальные проблемы дополнительного профессионального образования в сфере физической культуры, спорта и туризма: материалы науч.-практ.конф. Ч. 2. Киев: РГАФК; 2001. с. 56-63.
90. Иссурин В. Б. Блоковая периодизация спортивной тренировки: монография. Киев: Советский спорт; 2010. 288 с.
91. Итоги сезона. Арбитры [Интернет]. Доступно: <https://www.footboom.com/ukrainian/high/28-06-2013-itogi-sezona-arbitry.html> [цитировано 2014 Авг 27].
92. Івойлов А. В., Титар В. А. Спортивні ігри. Київ: Основа; 1993. 216 с.
93. Іщенко І. А. Психологічне забезпечення професійної придатності футбольних арбітрів до діяльності в особливих умовах [автореферат]. Київ: Національний університет оборони України; 2012. 20 с.
94. Кадетов А. П. Единая трактовка Правил игры и некоторые проблемы

методики судейства: метод. рекомендації. Київ: Футбольний арбітр; 1980. 153 с.

95. Карпман В. Л., Белоцерковсий З. Б., Гудков И. Л. Исследование физической работоспособности у спортсменов. Київ: Физкультура и спорт; 1974. 96 с.

96. Карпман В. Л., Белоцерковсий З. Б., Гудков И. Л. Тестирование в спортивной тренировке. Київ: Физкультура и спорт; 1988. 208 с.

97. Келлер В. С., Платонов В. М. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів: навч. посіб. Львів: Українська спортивна асоціація; 1993. 269 с.

98. Ким Н. В. Подготовка высококвалифицированных судей по спортивной гимнастике [автореферат]: Харьков; 2011. 20 с.

99. Кирсанова Л. В. Арбитр на футбольном поле или несколько слов о психологии футбольного судейства. Спортивный психолог. 2008;3(15):4- 8.

100. Кнышев О. К. Организация и судейство соревнований по гандболу. Київ: Физкультура и спорт; 1986. 113 с.

101. Колліна П. Арбітри намагатимуться якісно працювати без додаткових асистентів [Інтернет]. Доступно: <https://ffu.ua/article/28178> [цитовано 2014 Серп 27].

102. Козіна Ж. Л. Теоретико-методичні основи індивідуалізації навчально-тренувального процесу спортсменів в ігрових видах спорту [автореферат]. Київ; 2010. 43 с.

103. Костюкевич В. М., Перепелиця О. А., Гудима С. А. Теорія і методика викладання футболу: навч. посіб. Вінниця: Планер; 2009. 312 с.

104. Костюкевич В. М. Структура і зміст тренувального процесу футболістів високої кваліфікації у підготовчому періоді річного тренувального циклу. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2006;(1):44-7.

105. Костюкевич В. М. Теоретические и методические основы моделирования тренировочного процесса спортсменов игровых видов спорта [диссертация]. Винниця; 2011. 637 с.

106. Костюкевич В. М. Управление тренировочным процессом

футболістів в річному циклі підготовки. Вінниця: Планер; 2006. 683 с.

107. Круцевич Т. Ю., редактор. Теорія та методика фізичного виховання. Загальні основи теорії та методики фізичного виховання. Т. 1. Київ: Олімпійська літ.; 2003. 422 с.

108. Кузин В. В., Кутепов М. Е., Холодняк Д. Г. Спортивный арбитраж. Киев: Физкультура и спорт; 1996. 223 с.

109. Кузнецов Ю. Ф. Спортивное судейство в футболе в 21 столетии. Теория и практика физической культуры. 2000;(7):34-8.

110. Кузнецова Т. Н, Карпова Ж. И, Ямутова Л. М. Поточний контроль за станом спортсменів в річному циклі тренувань. Теорія і практика фізичної культури. 1988;(7):41.

111. Кузьмин М. А. Психологические факторы судейской деятельности в футболе [диссертация]. Харьков; 2004. 195 с.

112. Кулалаев П. Н. Начальная подготовка футбольных арбитров [диссертация]. Волгоград: Волгоградская государственная академия физической культуры; 2006. 163 с.

113. Кунянский В. А. Волейбол. Профессиональная подготовка судей: метод. пособ. по подготовке судей по волейболу. Киев: Дивизион; 2007. 176 с.

114. Курдюков А. Б. Построение процесса начальной профессиональной подготовки судей по волейболу [автореферат]. Краснодар; 2004. 21 с.

115. Кушнірюк С. Т. Контроль і структура фізичної підготовленості гандболістів високої кваліфікації у тренувальному [автореферат]. Київ; 2004. 19 с.

116. Латышев Н Г. Практикум футбольного арбитра. Киев: Физкультура и спорт; 1977. 207 с.

117. Липатов В Г. Футбол – игра планеты. 600 вопросов и ответов. Киев: ВЛАДМО; 1998. 96 с.

118. Лисенчук Г. А. Теоретико-методичні основи керування підготовкою футболістів [автореферат]. Київ; 2004. 34 с.

119. Лисенчук Г. А. Управление подготовкой футболистов. Киев: Олимпийская лит.; 2003. 273 с.
120. Лобач Г. И. Пульсометрия игровой нагрузки футболистов и использование её результатов в учебно-тренировочном процессе команды. В: Практикум з футболу. Київ; 2003. с. 89-91.
121. Максименко И. Г. Соревновательная тренировочная деятельность футболистов: монография. Луганск: Знание; 2009. 258 с.
122. Манило Ю. В. Двигательная деятельность профессиональных футбольных арбитров. В: Физическое воспитание студентов. 2014;(6):37- 40.
123. Манило Ю. В. Исследование функциональных возможностей и двигательной деятельности футбольных арбитров профессиональных команд. В: Актуальные проблемы физической культуры, спорта и туризма: материалы 8-ой Междунар. науч.-практ. конф. Уфа: Уфимский гос. авиационный технический ун-т; 2014. с. 286-91.
124. Маніло Ю. В. Аналіз показників рухової діяльності футбольних арбітрів різної кваліфікації під час проведення матчів національного рівня на території України. В: Арзютов ГМ, редактор. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова: зб. наук. пр. Наук.-пед. проблеми фіз. культури (фізична культура і спорт). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова; 2014. Вип. 3К (45). с. 147-52. (Теорія та методика навчання: фізична культура і спорт; 15).
125. Маніло Ю. В. Аналіз рухової діяльності футбольних арбітрів під час проведення матчів чемпіонату України серед команд 2 ліги. В: Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця; 2014. Вип. 17. с. 505-10.